

Таким чином, аналіз рівнів сформованості за кожним показником дали можливість виокремити три рівні сформованості толерантності до дітей з особливими потребами у майбутніх вихователів: високий (16,7% – ЕГ, 18,1% – КГ), середній (46,4 % – ЕГ, 45,8 % – КГ) і низький (36,9% – ЕГ, 36,1% – КГ).

Висновок. Результати констатувального експерименту показали, що за відсутності спеціально організованого формування толерантного ставлення до дітей з особливими потребами, спостерігається недостатній розвиток усіх компонентів, що було відзначено у переважній більшості студентів напряму та спеціальності „Дошкільна освіта” низьким та середнім рівнями, що в подальшому вимагає цілеспрямованої роботи з формування толерантного ставлення до дітей з особливими потребами у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вульфів Б.З. Воспитание и толерантность: сущность и средства / Б.З. Вульфів // Воспитание и дополнительное образование детей и молодежи. – 2002. – № 6. – С. 5-10.
2. Ірхіна Ю.В. Формування професійної толерантності майбутніх викладачів вищої школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Юліана Валентинівна Ірхіна. – Одеса, 2011. – 169 с.
3. Декларація принципів толерантності // Педагогіка толерантності. – 1999. – № 3-4. – С. 175-179.
4. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: в 2 т. / С.Л. Рубинштейн. – М.: Педагогіка, 1989. – Т. 2 – 328 с.
5. Щедровицкий П.Г. Знак и деятельность: в 3 кн. / Г.П. Щедровицкий; сост. Г.А. Давыдова. – М.: Восточная литература, 2005. – Кн. 1: Структура знака: смыслы, значения, знания: 14 лекций. – 1971. – 463 с.

Г.Н. КОСАРЕВА. ВЫЯВЛЕНИЕ СТРУКТУРЫ ТОЛЕРАНТНОГО ОТНОШЕНИЯ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ К ДЕТЯМ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Резюме. В данной статье рассматривается проблема становления толерантной личности будущего воспитателя в условиях инклюзивного образования. Выявлена структура, критерии и показатели уровней сформированности толерантного отношения к детям с особыми образовательными потребностями в будущих воспитателей дошкольных образовательных учреждений.

Ключевые слова: толерантность, толерантное отношение, дети с особыми образовательными потребностями, инклюзивное образование, гуманность, интеграция, общечеловеческие ценности.

G.M. KOSAREVA. IDENTIFY THE STRUCTURE TOLERANCE FUTURE TUTORS OF PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS FOR CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

The summary. In this article the problem becoming tolerant person of the future teacher in the conditions of inclusive education. Discovered structure, criteria and indicators of levels of tolerance towards children with special needs in the future tutors of preschool educational institutions.

Key words: tolerance, tolerance of children with special educational needs, inclusive education, humanity, integration, human values.

Рекомендовано до друку.
Д-р психол. наук, проф. В.М. Ямницький.

Одержано редакцією 01.02.2016 р.

УДК: 37. 091. 113

М.Ю. ГАЛАТЮК., В.М. ГАЛАТЮК

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Резюме. У статті розкрито проблему управління розвитком індивідуальних здібностей та самореалізації учнів загальноосвітніх навчальних закладів, а також наведено приклад узагальненої педагогічної моделі вивчення особистості учня. У статті розглянуто основні форми навчально-виховної роботи, які забезпечують створення психолого-педагогічних умов управління розвитком індивідуальних здібностей учнів.

Ключові слова: управління, розвиток, здібності, особистість, умови.

“Усюди цінність школи дорівнює цінності її вчителя”. (А. Дістерверг)

Постановка проблеми. Однією з істотних особливостей навчально-виховного процесу є його інноваційно-творча функція, яка лежить в основі сучасної освітянської парадигми. Її пріоритетом є розвиток творчих здібностей, самоорганізації та самореалізації особистості. Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI століття) передбачає "формування творчої працелюбної особистості", "розвиток індивідуальних здібностей і талантів молоді", створення передумов для розвитку її здібностей, "формування готовності і здатності до самоосвіти, застосування нових педагогічних інформаційних технологій" [5, 12-16].

© М.Ю. Галатюк, В.М. Галатюк, 2016

З огляду на це, виникла необхідність визначення та забезпечення відповідних психолого-педагогічних умов, які є важливою складовою частиною моделі управління розвитком індивідуальних здібностей та самореалізації учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На основі розкриття теоретичних аспектів управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів [2; 3; 7; 11; 12], аналізу літературних джерел [1; 4; 6; 9; 10] і практики організації навчально-виховного процесу нам вдалося на гіпотетичному рівні визначити психолого-педагогічні умови, які забезпечують продуктивне функціонування моделі управління розвитком індивідуальних здібностей та самореалізації учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Під психолого-педагогічними умовами управління розвитком індивідуальних здібностей та самореалізації учнів, будемо розуміти комплекс обставин навчально-виховного процесу, які створюють сприятливе психолого-педагогічне середовище, насамперед, для взаємодії педагог – учень.

Якщо взяти за основу ключові положення концепції розвиваючого навчання та діяльнісного підходу [4; 6], то стає зрозуміло, що важливим моментом в реалізації психолого-педагогічних умов управління розвитком індивідуальних здібностей та самореалізації учнів є залучення останніх до адекватної навчально-пізнавальної діяльності, в ході якої формуються відповідні здібності, уміння та інші якості особистості (комунікативні, моральні, естетичні), а також позитивна мотиваційна сфера.

Без сумніву, що така діяльність не має бути репродуктивною, а сам навчально-виховний процес не повинен виконувати лише інформаційно-ілюстративну функцію. Діяльність учнів має носити творчий, пізнавальний характер і бути спрямованою не на отримання досвіду в його готовому вигляді, а на його здобуття в процесі активної взаємодії з об'єктом пізнання, оточуючим середовищем, світом тощо. Це вимагає індивідуального підходу і диференціації навчання, а також впровадження інтерактивних форм та методів роботи.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Завдання нашого дослідження – висвітлити основні форми навчально-виховної роботи, які забезпечують створення психолого-педагогічних умов управління розвитком індивідуальних здібностей та самореалізації учнів, а також навести приклад узагальненої педагогічної моделі вивчення особистості школяра.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як свідчить практика, забезпечення таких умов у сучасній школі з її класно-урочною формою навчання і великою наповненістю класів є непростотою задачею. Але цей об'єктивний чинник не можна вважати визначальним в контексті вирішення вище зазначених проблем. Якщо ми акцентуємо увагу на необхідності залучення учнів до відповідних видів діяльності то стає зрозуміло, що важливим елементом професійної компетентності та майстерності вчителя є уміння моделювати таку навчальну діяльність і реалізовувати дані моделі на практиці.

Відомо, що пізнавальна діяльність учнів виконує розвивальну функцію, якщо вона моделюється і реалізується в зоні найближчого розвитку (за Л. Виготським) [1;4]. Навчальна діяльність є творчою, якщо її продукт характеризується суб'єктивною або об'єктивною новизною, а її процедура моделює процес творчого пізнання [10]. Звідси випливає, що, проєктуючи діяльність учнів в навчально-виховному процесі (в якості випереджаючого відображення майбутньої реальності), вчитель має спиратися на модель суб'єкта цієї діяльності (окремого учня, групи, колективу). Мова йде про ідеальну модель, яка формується у його свідомості під час взаємодії (учень-вчитель) і є елементом його професійного досвіду. Це відбувається у результаті зворотного зв'язку, що здійснюється у процесі управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів.

Ідеальна модель конкретного суб'єкта навчально-пізнавальної діяльності завжди присутня у свідомості учителя. Але важливо те, наскільки вона є адекватною. Зрозуміло, що це залежить від рівня активності вище зазначеної взаємодії та форм її реалізації. Тому, коли ми говоримо про інтерактивні форми і методи навчання, то розглядаємо їх як необхідну умову забезпечення ефективного зворотного зв'язку, який дозволяє сформулювати у свідомості вчителя відповідну ідеальну модель суб'єкта майбутньої навчальної діяльності. Це важливо тому, що в майбутньому ця діяльність буде проєктуватися і реалізовуватись учителем на основі даної моделі. Таким чином, без адекватної ідеальної моделі суб'єкта навчально-пізнавальної діяльності неможливо спроектувати творчу діяльність, підібрати необхідне проблемно-змістове забезпечення, визначити систему засобів управління та відповідну процедуру, які б сприяли досягненню конкретних і важливих цілей, а саме: створення ситуацій інсайту (пізнавального успіху), що супроводжується позитивними емоціями, збуджує пізнавальний інтерес і, таким чином, сприяє формуванню пізнавальної мотивації. Як відомо, протиріччя в трикутнику *треба-хочу-можу* є основним протиріччям навчально-виховного процесу [11]. А отже, відсутність пізнавальної мотивації та інтересу до навчання є чи не однією з головних обставин, яка заважає організації навчально-виховного процесу.

Відомо, що особистість учня формується і розвивається під впливом багатьох чинників: суб'єктивних і об'єктивних, природних і суспільних, незалежних і залежних від волі і свідомості людей, які діють стихійно або на науковій основі відповідно до поставленої мети виховання [8]. Продемонструємо, як викладені вище теоретичні положення відображаються і конкретизуються на практиці.

Провідними напрямками діяльності вчителів є захист дитини та створення умов для вільного розвитку її духовних і фізичних сил. “Захищати дитину” – це не тільки допомогти вирішити проблеми у навчанні, у стосунках з батьками, учителями, друзями, а допомогти їй виявити в собі найкращі риси, захищати в ній людину, створювати умови для розвитку її здібностей та подальшої самореалізації.

Основні форми навчально-виховної роботи, що практикуються у загальноосвітньому навчальному закладі та забезпечують створення зазначених вище психолого-педагогічних умов, доцільно представити за допомогою рисунку 1. Реалізація здійснюється на основі використання узагальненої педагогічної моделі вивчення особистості школяра [7] (рис. 2). Вивчаючи можливості, інтереси учнів, акцентуючи увагу на тій чи іншій формі роботи, педагог має змогу допомогти школярам зробити правильний вибір, знайти себе та реалізувати свої можливості. Досить поширеною формою позаурочної діяльності учнів загальноосвітньої школи, як правило, є гуртки, що використовуються як для різнобічної освіти і виховання учнів, та з метою розвитку художніх, організаторських здібностей, умінь і навичок. Істотною рисою гуртків є порівняно невеликий кількісний склад членів, наявність спільної мети і спільних інтересів. Гурткова робота в школі та поза її межами, як показує практика, надає можливість задіяти до 65% учнів.

Рис. 1. Форми навчально-виховної роботи

Рис. 2. Схема вивчення особистості школяра

Велика зацікавленість учнів виявляється до гуртків естетичного та історико-краєзнавчого спрямування. Діяльність кожного гуртка, який працює в школі має здійснюватись цілеспрямовано, заняття сприяти самореалізації учнів, допомагати розкрити приховані здібності. Під час гурткової роботи діти мають можливість займатися аматорською виконавською діяльністю, відродженням традицій народно-побутового мистецтва, залучаються до художньої творчості, мають змогу самореалізуватися і займатися творчим самовдосконаленням.

Самодіяльне мистецтво традиційно розглядається як засіб заповнення дозвілля з метою змістовного проведення вільного часу. У цьому полягає одна із важливих його функцій. Художня самодіяльність виконує ще як мінімум дві важливі соціальні функції: по-перше, розвиває в учнів художні смаки, збагачує їх духовно; по-друге, проникає у навчальний процес, сприяє його активізації, спонукає учнів до продуктивнішої пізнавальної, трудової, ціннісно-орієнтаційної діяльності.

Розвиток творчих здібностей дітей починається уже тоді, коли дитина переступила поріг школи. Шляхом тестувань, прослуховувань, індивідуальних бесід, спілкування з батьками, допомогу психологічної служби, ознайомлення із медичним паспортом дитини необхідно виявити нахили і уподобання учнів, які в подальшому найефективніше реалізуються розгалуженою гілкою гуртків: хорового, бального, народного танцю, виразного читання, драматичного гуртка, юних квітників, екскурсіводів-краєзнавців, гуртка декоративно-прикладного мистецтва (таблиця 1).

Приклад орієнтовної гурткової роботи в загальноосвітньому навчальному закладі

№ з/п	Назва гуртка	Мета і завдання гуртка
1.	Драматичний	Вивчення та сценічне втілення української усної творчості, творів дитячих письменників і поетів
2.	Хореографічний	Вивчення та пропаганда народної хореографічної творчості, історії виникнення танців
3.	Хоровий	Вивчення та популяризація пісенної народної творчості, участь в оглядах-конкурсах
4.	Історико-краєзнавчий	Вивчення історії міста, краю, збір матеріалів про ветеранів війни, збір матеріалів для музею школи
5.	Декоративно-прикладного мистецтва	Виховання інтересу до народних ремесел, розвиток трудових і художніх навичок, знайомство з технологією виготовлення предметів українського побуту
6.	Спортивний	Виховання фізично та духовно загартованої людини

Наведемо фрагмент заняття драматичного гуртка в загальноосвітньому навчальному закладі.

Тема: "Інсценізація уривків із поеми "Іван Вишенський" І. Я. Франка"

Мета – розкрити велич особи Івана Вишенського, художнє втілення образу геніальним І. Франком, розгадати таємницю вибору Великого Каменяря; розвивати творчі здібності, прагнення власною грою вплинути на глядача і вразити сценічним втіленням особистості, яка любила Україну і знала своє покликання – пошук шляхів спасіння.

Підготовка до сприйняття твору

Діалог членів гуртка і керівника:

Учитель. Яка мета життя кожної людини?

Учень. Творити добро, жити для своїх батьків, створити сім'ю і продовжити рід, залишити на землі достойний слід, допомагати знедоленим...

Учитель. Жити в ім'я спасіння душі, а все перераховане – шлях до спасіння. Над цим задумався І. Франко, якого вразило подвижництво Івана Вишенського, його неситна віра у Бога і безмежна любов до України. У чому трагедія цієї особистості?

Учень. Віра і зневіра, прагнення перевернути світ мирської суєти і не зміг...

Учитель. Трагедія у метанні між двома силами: Бог і Україна. Як це можна передати на суспільство так, щоб глядач відчув одержимість особистості, страждання... і вибір:

О Розп'ятий! Глянь на мене !

О, не дай мені пропасти

У безодні мук, розлуки,

У зневір'я глибині !

Дай мені братів любити

І для них життя віддати...

Дай мені ще раз поглянуть

На свій любий, рідний край!

Така підготовка до сприйняття твору допомагає членам гуртка по-іншому звернути увагу на світ і людей, усвідомити своє призначення на землі, наблизитися до одвічних істин, уникнути помилок у житті, а також сприяє формуванню особистості, розвитку творчих здібностей та прагнення до успішної самореалізації.

Висновок. Щоб підвищити ефективність роботи учнів в гуртках, досягти позитивних результатів, керівники мають проводити виставки художньої та технічної творчості, огляди, виступи, конкурси. Важливо, щоб результати діяльності учнів у гуртках ставали надбанням усього навчально-виховного закладу, щоб ця робота носила суспільно-корисний характер.

На закінчення зазначимо, що *проблема вдосконалення управління розвитком індивідуальних здібностей та самореалізації учнів загальноосвітніх навчальних закладів є актуальною і такою, що вимагає подальшого вивчення.*

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці технологічного інваріанта управління розвитком індивідуальних здібностей та самореалізації учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л.С. Собрание сочинений. Т.1. / под ред. А.Р. Лурия, М.Г. Ярошевского. – М.: Просвещение, 1982.– 486 с.
2. Галатюк Ю.М. Організація творчого навчання в сучасній школі: системно-структурний підхід / Ю.М. Галатюк // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського гуманітарного університету. – Рівне, РДГУ, 2000 р. – Ч. 2, № 12. – С. 122-128.
3. Галатюк Ю.М. Синергетичний детермінізм в керуванні творчою навчально-пізнавальною діяльністю / Ю.М. Галатюк // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка. Серія: педагогічні науки: збірник. – Чернігів: ЧОПУ, 2009. – Вип. 65. – С. 36-39.

4. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения / В.В. Давыдов. – М.: ИНТОР, 1996. – 544 с.
5. Державна національна програма "Освіта". Україна ХХІ століття. – К.: Радуга, 1994. – 61с.
6. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С. Костюк. – К.: Рад. шк., 1989. – 608 с.
7. Кривко М.П. Технології виховного процесу / М.П. Кривко, Л.Л. Кащинська. – Рівне: ІПКПК, 1997. – 93 с.
8. Малафійк І.В. Особистість як соціальна якість людського індивіда / І.В. Малафійк // Актуальні питання культурології: альм. наук. т-ва "Афіна" каф. культурології. – Рівне: РДГУ, 2008. – Вип. 6. – С. 117-119.
9. Малафійк І.В. Дидактика новітньої школи: Навчальний посібник / І.В. Малафійк. – К.: Видавничий Дім "Слово", 2015. – 632 с.
10. Пономарев Я.А. Психология творчества / Я.А. Пономарев. – Воронеж: Изд-во НТО «МОДЭК», 1999. – 480 с.
11. Сікорський П.І. Методологічні підходи до розв'язання суперечностей педагогічного процесу / П.І. Сікорський // Шлях освіти. – К., 1999. – №2. – С.5-7.
12. Тесленко В.В. Система управління розвитком обдарованих учнів у сучасному загальноосвітньому навчальному закладі / В.В. Тесленко // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2013. – № 8-9. – С. 53-57.

М.Ю. ГАЛАТЮК, В.М. ГАЛАТЮК. УПРАВЛЕНИЕ РАЗВИТИЕМ ИНДИВИДУАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ И САМОРЕАЛИЗАЦИИ УЧАЩИХСЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Резюме. В статье раскрыто проблему управления развитием индивидуальных способностей и самореализации учащихся общеобразовательных учебных заведений, а также приведен пример обобщенной педагогической модели изучения личности ученика. В статье рассмотрены основные формы учебной работы, которые обеспечивают создание психолого-педагогических условий управления развитием индивидуальных способностей учащихся.

Ключевые слова: управление, развитие, способности, личность, условия.

M.Y. HALATYUK, V.M. HALATYUK. THE MANAGING THE DEVELOPMENT OF INDIVIDUAL ABILITIES AND SELF-REALIZATION OF PUPILS OF SECONDARY SCHOOLS

The summary. The article deals with the problem of managing the development of individual abilities and self-realization of pupils of secondary schools and an example of the generalized pedagogical model study of the personality pupil. The article deals with the basic forms of educational work, which providing creation of psycho-pedagogical conditions of management of development of individual abilities of pupils.

Key words: management, development, abilities, personality, conditions.

Рекомендовано до друку.

Канд. пед. наук, проф., член-кор. АПСН В.І. Тишук.

Одержано редакцією 29.02.2016 р.

УДК: 378.14:373.211.24

О.І. ПАДАЛКА

ВЗАЄМИНИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РІЗНИМИ ОСВІТНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ У ПРОЦЕСІ СПІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Резюме. Стаття присвячена актуальній проблемі дошкільної освіти. У ній теоретично обґрунтовано психолого-педагогічні засади формування взаємин дітей дошкільного віку з різними освітніми можливостями в процесі спільного навчання. Виокремлено та проаналізовано особливості взаємин дітей дошкільного віку, обґрунтовано необхідність їх формування у дітей з різними освітніми можливостями в процесі спільного навчання.

Ключові слова: діти дошкільного віку, взаємини, діти з різними освітніми можливостями, інтеграція.

Постановка проблеми. Сьогодні в нашій країні немає єдиної офіційної термінології для характеристики дітей з особливими освітніми потребами. В основних законах про освіту зустрічаються такі терміни, як діти, які потребують корекції фізичного або розумового розвитку та особи, які мають вади у фізичному чи розумовому розвитку і не можуть навчатись у масових навчальних закладах

Усе ширше сьогодні почали використовувати термін «діти з особливими освітніми можливостями», який робить наголос на необхідності забезпечення додаткової підтримки в навчанні дітей, які мають певні відхилення в розвитку, що не дають їм змоги користуватись тими освітніми послугами [6].

Усі міжнародні документи акцентують увагу на основних правах дитини з особливими потребами щодо включення в життя громади, виховання в атмосфері психологічного комфорту в родині, створення умов для налагодження та підтримки соціальних контактів, а також спеціального втручання спеціалістів різних фахів, що сприятиме розвитку особистого потенціалу, адекватній оцінці власних якостей, набутттю навичок позитивного сприйняття оточуючого середовища та толерантному ставленню до неї.

© О.І. Падалка, 2016